

erotice exterioare. De îndată ce eliminăm obsesia erotică, între structura psihologică a lui Mihail Aspru și decizia de a aștepta zece ani se instalează un clivaj care îl transformă într-un personaj necredibil.

Însăși iubirea pentru Alba pare o mistificare, fiindcă nu înregistrează o evoluție în funcție de dinamica personajului. Eroul este mânat mai curând de ambiția obsesivă de a poseda inaccesibila femeie decât de sentimente. G. Călinescu nuantează, referindu-se la scriitor, că „Gib I. Mihăescu este un puternic dialectician casuistic și dacă l-am numi un analist, el nu este decât un analizator al noțiunilor de sentimente, nu al sentimentelor ca acte sufletești”²⁵. Am putea spune că nici eroul nu iubește – nu are sentimente, ci noțiuni de sentimente. De altfel, Nicolae Manolescu vede și în Mihail Aspru, ca în locotenentul care aleargă după o iluzie, „un ins cu picioarele pe pământ, materialist și energetic, mai curând Sancho Panza decât Don Quijote”²⁶. Dar într-o uimitoare interpretare parabolică a lui Kafka, „Sancho Panza [...] reușî cu ajutorul unei mulțimi de romane de aventuri cavaleresti să-l distra ga într-atât pe diavolul său, căruia mai târziu îi dădu numele de Don Quijote, încât acesta săvârși fără stavile cele mai nebunești fapte”²⁷. Privit din acest unghi care potențează *expresivitatea involuntară*, Mihail Aspru poate părea un diabolic Don Quijote care îl privește, din oglinda acoperită de voalul mistificării, pe Sancho Panza.

Adriana CHIOARU

²⁵ Ibidem.

²⁶ Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, ed. cit., p. 200.

²⁷ Franz Kafka, *Castelul*, traducere și prefată de Mariana Șora, Editura Leda, București, 2004, p. 15.

AM PORNIT CU STÎNGUL ÎN LUME, ca și în război. La demobilizare, acolo, în dosul magaziilor gării, pe cîmpul presărat cu mese și cu soldați beți de fericirea vieții recîștigate, pe toți i-am auzit: „Băgați de seamă, cînd v-otî vedea cu libretul în mînă, să porniți cu dreptul!” Dar eu știu că oricît m-am muncit cu gîndul, acum un an, să mișc întîi dreptul, cînd s-o da semnalul de plecare, spre front, din obișnuință militarească – deși acum nu mai răcneau porunci scurte ca la paradă și nimeni nu se uita cu ce pas o ia omul spre moarte –, am mișcat stîngul. Și iată-mă c-am ajuns prin atîtea ploi de foc, cu picioarele și cu mîinile zdravene, cu pieptul neîngăurit, tocmai aici, în această zi sfînțită a liberării de orice pericol. Iar astăzi e zi de marți și dacă toți oamenii dimprejurul meu se fac a uita c-au să pornească înapoi pe drumul vieții, cu tot dreptul mișcat întîi, într-o zi atî de nefastă, eu mă simt din cale-afară de mulțumit. Mai lipsește să fie astăzi l3. Dar sunt hotărît, de acum înainte, toate faptele mari pe care le voi face să le pornesc în zi de marți și de l3, căci sunt hotărît să fac numai fapte mari. Și am băgat de seamă, acestea sunt zilele oamenilor cu voință, și am mai băgat de seamă, oamenii cu voință nu trebuie să se gîndească niciodată la astfel de nimicuri și trebuie să intreprindă tot ce au de întreprins oricînd s-o nimeri.

Iar eu am multe de întreprins: mai întâi să-mi refac situația mea... civilă. Așa numesc situația pe care o voi avea, pe care trebuie să-o am de-acum înainte în lume. E foarte drept: războiul m-a vărsat sublocotenent în rezervă. Ăsta e un lucru înființător de important pentru mine și e o adevărată mustrare, ținând seamă cum m-a cules acest război de pe drumuri. Nu de pe drumul lung pe care l-am făcut mînat din urmă și din lături de gradații serviciului de recrutare, cu întregul meu contingent de puștani neîmbrăcați și zgomotoși și sfîrșind să rîdă numai când cădeau de răscruntă oboseală sau de schijele zbîrnîtoare, împroșcate de un aeroplân hain. Nu de pe drumul astă vreau să spun că m-a cules războiul. Acest marș sălbatic, trebuie să-o recunosc, îmi da cel puțin provizoriu o direcție în viață, oricât de bine să ar fi văzut, la capătul lui, chiar marginile vieții însăși.

Dar înainte de a porni într-aci, nu eram decât pur și simplu o haimana, un vagabond. Am fugit de-acasă, mai degrabă de la școală, din clasa a patra de liceu, dar am fugit, se cheamă, de sub scutul și autoritatea părinților, cu mulți ani în urmă. Trebuie să mă fi urmărit pretutindeni cu polițe și telegrame, căci tatăl meu era doctor de tîrg și om de stare: avea și vie și, acolo la vie, ascultînd cum șîrrie ploaia pe acoperișul hardu-ghiilor cu butoaie goale, lin, teasc și zdrobitori, prin care îmi plăcea să mă vîr, am planuit întâia mare îndrăzneală din viață. Fluieram a drum lung și-mi ziceam: când voi pleca anul astă la Craiova (adică la liceu) – fiu-fiu, după două săptămâni – fiu-fiu... zbughe-o... Și rîdeam, gîndindu-mă nu atât la mutrataatei în față acestei împrejurări, cât mai ales a domnului Stiegler, directorul meu de pension... Iar ploaia șîrria înainte și eu ceteam pe Mihail Sadoveanu, care mă îmbia la ducă... Așa șîrria și-n cărtile lui ploaia pe șindrilele acoperișurilor și pe covergile căruțelor mocănești. Apoi mai glăsuia acolo despre zăvoaie și despre poduri umblătoare și alte lucruri multe și minunate, pe care aproape ardeam să le văd. Astfel de lucruri minunate

se găseau ele și pe la noi, dar eu vream să le văd departe, căci în depărtare ele trebuiau să fie și mai triste, ca ploaia astă și mai dragi. Mai găsisem doi scriitori ruși care mă invitau la plecare: Gorki și Gogol – și cu ei în servietă și cu Sadoveanu pe deasupra, am șters-o într-o bună zi, cu 38 de lei în buzunar, pe care, parte îi economisisem, parte îi șterpelisem din buzunarul tatei înainte de a lua drumul, chipurile, al școalei. Șapte lei m-a costat trenul pînă la Brăila, iar de-acolo toate drumurile le-am făcut mai mult pe jos. Însă la Brăila m-am făcut hamal în port – eram cel mai bun gimnast din clasa mea și puteam să bat pe oricine din cele două clase superioare ale mele. Chiar de la Brăila mi s-a pierdut urma.

Pe urmă, pe unde n-am umblat! Am fost și la Odesa, numai așa, ca să dorm o noapte pe chei și alte vreo două-trei prin stepă; dar mai mult am dormit pe chei, însă pe vagabonzi lui Maxim al meu nu i-am găsit. În locul lor am dat de niște namile lenjeșe și murdare și care-și blestemau soarta – cu scandal mare la fiecare clipă – și scuipau în ea; dacă ar fi putut, ar fi omorît-o, dar pentru că aşa ceva nu era cu putință, se înjunghiau uneori între ele într-o hărmălaie de nesuferit. Cînd am încercat să le spun unora că tocmai o astfel de soartă e frumoasă, că e fără apărare și fără hotar, erau să mă înjunghie și pe mine. M-am întors atunci tot la Sadoveanu, la oamenii lui mai mult muți și care rezolvau totul cu o îmbiere spre oala cu vin; ăștia nu puneau mâna pe cuțit pentru un gînd bun ce le aduceai, ba, dimpotrivă, atunci vîrau tesacul înapoi la brîu și deschideau ochii mari spre cîmpii, spre culmile, spre zăvoaiele și apele peste care împărăteau, și urechi largi la o poveste chiar fără tilc sau la o vorbă de duh, fără nici un folos, dar bine adusă.

Pe urmă, cu vîrsta, m-a prins dorul călătoriilor pe apă. Dar pe vapoare nu mă primeau fără învoiearea părinților, fiind încă prea tînăr, din care pricină am început să mint și să mă prefac: ba am întocmit și niște certificate potrivite de minune pentru tot ce mi se cerea. Mai ales iscălitura tatei o trăgeam cu o

siguranță fără pereche, iar pecețile, pe care mi le împrumuta vreun servitor de pe la cine știe ce oficiu pentru un gologan sau o glumă, știam cât să le întorc în loc, astfel ca numele țării și al instituției de care era nevoie să iese limpede, dar al localității și al județului meu să apară încurcat și întinat. Astfel am putut să ajung, cum spun, la Odesa, și mai pe urmă să fiu înrolat pe vase de comerț care m-au dus la Constantinopol, în Grecia, în Asia Mică, în Egipt și chiar pînă în Amsterdam. Atunci eram împins din urmă de cărțile lui Pierre Loti și Claude Farrère, pentru că, dacă la alte cărți de școală nici nu mai vream să mă gîndesc măcar, îmi plăcea totuși să cetesc povestiri și romane și dorința de a pătrunde într-o literatură mai mare ca a noastră m-a făcut să pierd multe nopți (uneori între zilele de munci istovitoare) cu buchisitul unor hîrțoage cu istorioare franțuzești și a unor dicționare vechi și – băgasem de seamă chiar de pe atunci – puțin cam proaste. Le luasem simbrie de la un anticar brâilean pe care l-am ajutat să se mute. Dar și la Brăila, și la Galați, și la Constanța îmi plăcea să mă amestec printre marinari streini, uneori le plăteam și chefurile, ba chiar mă alegeam și eu cu oasele rupte,oricît eram de voinic (pentru că ei și la beție știau unde trebuie aruncat un pumn și unde trebuie prijontit cu altul), numai ca să le prind grai și obiceiuri. Și astfel o rupeam nițel englez este și nemțește; dar ambiția mea era să învăț întîi și întîi franțuzește și, cum vase franceze nu prea veneau prin părțile noastre, învățam astfel de la turci, de la greci și de la alții streini care știau, și mai cu seamă din cărțile cu istorioare copilărești și din dicționarele cele stîngace.

După ce a izbucnit războiul cel mare, ca la un an, am vrut să plec la Marsilia să mă înrolez în armata franceză; dar abia atunci s-a băgat de seamă că actele mele erau subrede de tot. Ba, s-a mai băgat de seamă – și eu la fel, abia atunci am băgat de seamă – că uităsem să mă prezint în anul acela la recrutare (pe vapoare nu servisem decât în marina comercială). M-am

pomenit, aşadar, oprit la comenduire pentru fals și nesupunere la legile militare. Și cum abaterile mele penale se împărțeau între jurisdicția militară și civilă, m-am pomenit purtat între baionete de la tribunal la comenduire; aşa am putut într-o bună seară să stergh binișor din convoi și atunci tocmai prin munții Vrancei m-am oprit. Dar pe drum am dat de crame, de dealuri și văi cu răsunet de sfîrlează și dorul de ai mei m-a încleștat deodată, cu mare tărie. Însă eu tot am mai rătăcit pînă-n miezul iernii pe coclauri neumblate, am răzbătut la drumuri ne-maibătute și la răspîntii cu hanuri și cu focuri de popas ca la începutul pribegiei mele.

Dar pe aici începusem să nu mă mai simt ferit ca în porturi. Am socotit că tot mai nimerit este să mă pierd în vălmășagul și-n lavra orașelor mari. Și m-am aciuat la Iași odată cu primele ninsori din anul acela 1915. Însă chiar într-a doua săptămînă m-am întîlnit cu doi concetăteni din tîrgul meu oltenesc. Eu i-am recunoscut de îndată, însă credeam că ei nu vor ghici cine sunt sub trăsăturile anilor din urmă și mai cu seamă cu statura mea cea nouă, care de cînd fugisem crescuse cu repeziciune de copac.

Totuși i-am văzut că mă privesc cu luare-aminte și șopocăiesc ceva între dînșii: dacă n-ar fi fost evrei, m-aș fi întrebat ce pot căuta ei tocmai la Iași? Au șopocăit și au privit de mai multe ori în urmă, iar eu am grăbit după colțuri tot mai multe și mai întortocheate, pînă la hanul tot evreiesc unde locuiam. Acolo am tresărit la glas strein în jargon: am întredeschis ușa, crezînd că au dat iarăși de mine conorășenii mei. Erau alții, necunoscuți, dar eu n-am mai ieșit acum din planul nou ce-mi făurisem. Mi-am pus hainele bune, potrivite cu condiția tatei, pentru că, deși trăsesem beții multe, dar un ban tot pusesem deoparte, pentru cări de citit, pentru îmbrăcăminte și pentru vreo lipsă negîndită (și-mi prisosiseră, pentru că umerii mei lați mi-au găsit totdeauna de lucru; mai ales femeile, cînd aveau nevoie de muncitori cu ziua, mă angajau de la prima vedere;

știam eu că eram chipeș și nu o dată după plată – căci la plată nu renunțam niciodată – sfîrșisem angajamentul în patul lor). M-am gătit deci ca un vrednic fiu al domnului doctor Mihalache Aspru din Zăreni și mi-am luat bilet de tren pentru ținutul natal. Dacă tîrgușorul părintesc ar fi avut gară, aş fi luat chiar și bilet de clasa a II-a ca să cobor cît mai onorabil din vagon în fața concetășenilor și poate și a tatălui meu. Însă din gară de la Drăgășani mai făceam aproape șaizeci kilometri de căruță, drum de deal și pădure, pînă-n tîrg la Zăreni.

Tata m-a primit cu uimire și mama s-a pierdut de mai multe ori de bucurie și lăcrămi, cînd m-au văzut. Pe urmă tata, care era om de realitate, a umblat și s-a zbătut în toate părțile, ca să-mi aranjeze starea precară în fața legilor. A luat de mai multe ori în lung drumul și mai greu al Rîmnicului, capitala județului, și cu deputatul locului și cu prefectul, care de asemenea i-era prieten politic, mi-au potrivit situația. La militarie, eram acum amînat pentru o aşa-zisă criză de *colici hepatici* (în viața mea n-am suferit altă durere decît de apăsarea cumplită a țestei, cînd mă îmbătam prea rău), iar chestia falsului, pentru că era mai complicată, căpătă o îndreptare și mai minunată. Procesele fură contopite într-unul și aduse încoace, la tribunalul județului; iar după cîteva înfațișări se stinse totul. Drept mulțumire pentru ostenelile tatălui meu (se prefăcea că umbla pentru mine în urma stăruielilor și lacrămilor mamei, altfel, după el – m-asigura – n-aveau decît să mă înhațe la armată și să mă îngheță pușcăria), făgăduiile solemn să continui liceul în particular. Colicele hepatice îmi mai obținură o amînare și, în iunie, spre marea fericire – pe care de astă dată nu o mai putu ascunde – a tatei, obținui diploma de absolvire a patru clase gimnaziale.

În război am plecat cu contingentele tinere și cu alții amânați. Nu ne-au recrutat, dar din cauza invaziei au fost ridicăți toți cei în stare să poarte arme de la 18 ani în sus și trimiși în Moldova. Acolo am fost ținuți pe lîngă oficile sedentare pînă

ne-o veni rîndul să umplem regimentele, iar cei care aveam mai mult de patru clase de gimnaziu, împărțiti pe la școlile militare. În satul acela de lîngă Iași m-am despărțit de tata, care fusese de asemenea mobilizat cu grad de colonel medic. Cînd am ieșit din școală, proaspăt elev plutonier, și m-am dus să-l regăsesc, tata murise cu trei luni înainte, de tifos exantematic. În schimbul acestei teribile vesti, comandantul oficilui sedentar mi-a propus să mă repartizeze la regimentul de marș al diviziei. Eu însă am cerut să merg pe front, și din dorere pentru moartea tatei, dar mai ales din curiozitate. Era tocmai în anul luptelor de la Mărășești, dar regimentul a trebuit să stea mai multe zile în rezervă, aproape de apa Siretului; abia mai tîrziu, după un marș forțat de o noapte și o zi cu ploaie călduță, neîntreruptă și nesuferită, de august, am fost aruncat în foc la Muncel, pe-o latură a Mărășeștilor. Acolo am rămas după respingerea inamicului, am durat tranșee și n-am mai fost schimbați pînă la armistițiul; însă de lupte mari n-am mai avut parte decît o dată, la 14 septembrie, cu prilejul unei rectificări a frontului. Încolo, mici hărțuieli neînsemnate și neîncetatul bombardament al aruncătoarelor de mine; nici o mîndrie și nici un fel de eroism nu-ți pîlpîia în artere, în fața acestui soi de morți războinice, persistente și anonime. În cele din urmă, însă, mă alesei și eu, care mă „culcam” cel din urmă la începutul bombardamentului, cu frică și grijă pentru bruma de suflet cît îmi mai rămăsese de pe urma acestui trai de cărtișă bătută pînă-n fundul viziunii, și acum numai că auzeam cel mai mic shuer și mă zvîrleam, ca un automat, la pieptul pămîntului ocrotitor.

Am pășit cu stîngul la demobilizare – cum am spus – pentru că și cînd am plecat pe front am pășit cu stîngul. În schimb, cînd ne-a luat cercul de recrutare să ne ducă în Moldova, am pornit cu dreptul și totuși a murit tata. Dar nici stîngul nu mi-a fost cu noroc, pentru că ajuns înapoi la Zăreni – erau încă trupe de ocupație în Oltenia – cînd am confirmat mamei că e adevărat

cea ce aflase despre tata numai pe jumătate de la soldații reînstorși înaintea mea, a căzut greu bolnavă de cordul ei și peste trei săptămâni a închis ochii și dînsa. Am rămas deci singur cu casa și cu via, pe care, scîrbit de aceste loviturî, le-am vîndut cu preț bun și, după plecarea nemților, am luat drumul Bucureștilor.

Am inaugurat o viață de chefuri, dar cînd a trebuit în sfîrșit să schimb haina militară – aveam voie demobilizații să le mai purtăm – m-am revăzut, chiar în haine civile bune și elegante, vagabondul de odinioară. Atunci crunte ambițiî mi-au cutreierat creierul și inima; am început să învăț cu furie, pentru a-mi continua liceul, și am știut aşa de bine la examenul pentru clasa V-a, că am obținut media cea mai mare. Însă atunci am băgat de seamă că față de alți camarazi de război, care aveau grijă să se prezinte în uniformă, profesorii erau nespus de indulgențî. Asta m-a făcut ca la examenele ce-au urmat să mă prezint și eu cu studiile numai amețite, în schimb cu uniforma mea cea veche și care, în restrîștea ponoselii ei, avea aerul cel mai eroic din toate uniformele de față. Însă cum, cu vremea, bunăvoiea profesorilor pentru epoletii demobilizaților începu să se micșoreze, iată iar mijind în mine gîndul falsului și al escrocheriei, ba mai mult încă, iată chiar acest instinct înfăptuindu-se cu de la sine putere, parcă săvîrșit de altă ființă, dinaintea ființei mele uluite și paralizate. Astfel, la clasa a VII-a, m-am înfățișat cu mîneca tunicei dungată, deasupra cotului, de două galioane de rănit, iar la clasa a VIII-a, de trei. S-a întîmplat însă că la clasa a VIII-a să se nimerească unul din profesorii care fusese și la clasa a VII-a; mi-a sărit inima din loc cînd ochii lui s-au oprit atât de scormonitori pe cele trei galioane, care reprezentau cele trei răni închipuite ale mele. Însă după nota pe care am obținut-o la anatomie – obiectul lui – am văzut că privirea fusese de respect; mai putea omul să-și amintească după un an ce galioane a văzut la mîneca unui sublocotenent!

Cu uniforma aceasta am făcut minuni și la facultate: însă precaut, din cauza comănduirei, n-o îmbrăcam decît numai la examene. Afără de-un singur nemernic – și încă tocmai cel de drept roman! – în care instinctul patriotic era mort pe semne cu desăvîrșire, toți profesorii, înainte de a-mi nota bila în catalog, se inspirau parcă contemplînd cîteva momente din nou cele patru galioane de fir auriu (deveniseră patru, proporțional cu timpul și studiile) de pe mîneca tunicei mele, pe care și acum o păstrează ca pe-o sfîntă moaște, evident însă fără galioane de rănit. Numai, cum spun, profesorul de roman, cu o nesimțire care ar fi revoltat desigur și pe cel mai placid cetățean al României Mari, mi-a considerat mîneca în tăcere și a întors privirile ostentativ, plăcînd. Cum, nici patru răni pe cîmpul de luptă nu-l interesau pe acest beneficiar al bugetului patriei? M-a întrebat despre *In jure cessio*, despre care, mărturisesc, n-am prea știut să-i dau prea multe amănunte, însă am accentuat pe singurul care-mi rămăsese clar de la mica lectură a textului, că la romani, *militarii ce se distinseseră în război* erau scutiți de unele din formalitățile greoaie ale emancipației și ale acestui *In jure cessio*. Și, rostind răspicat acestea, i-am bravat disprețul din ochi cu privirea mea vulturească, îndesind cotul cu galioane pe masă. Și, închipuîți-vă, acest ambuscăt, parcă și-l văd, brun, gras și inexpresiv ca o tobă mare, m-a trîntit, vorba aceea, de mi-au mers fulgii, încît la sesiunea următoare, m-am simțit nevoit să-i parcurg cursul anost nu mai puțin de șapte ori.

Dar înainte de toate trebuie să reamintesc de acel moment al vieții mele care a fost un punct de plecare al întâmplărilor ce vor urma în aceste destăinuirî. A fost clipa, atât de dramatică pentru mine, cînd am văzut înfînia oară pe *Alba*. Însă în minutul acela, care mi-a întors după răsuiceala lui atîții ani de mai tîrziu, eu n-am știut că femeia gravă și mîndră, înaltă și încremenitor de frumoasă, care a trecut pe lîngă mine, purta numele *Alba*, nici că purta numele distins de familie, pe care am aflat

mai tîrziu că-l poartă, și nici că în viață noastră cărările ni se vor încrucișa iarăși aşa cum ni s-au încrucișat.

Destul că peste tot acest tineret, în mijlocul căruia mă găseam și care era îngrișat dinaintea ușii, cu geamuri întunecate și cu grele zâbrele, a liceului unde trebuia să ne trecem examenul de absolvire, *capacitatea*, cum îi spuneam noi, o tacere de moarte s-a lăsat deodată. Eram toti strânși prea devreme, și intrarea în liceu, ca și în curtea liceului, rămâneau încă oprite. Băieți chipesi, îmbrăcați elegant, cei mai mulți cu primul lor costum civil, stăteau pe ieșiturile ferestruicilor ca de cetate ale subsolului clădirii imense sau în picioare, în grupuri zgomotoase, toti cu grija de dunga de la pantaloni și toti îmbătați de culorile hainelor civile, cele mai multe – majoritate zdrobitoare – în *bleu-marine*. Printre grupurile staționare ale băieților, grupurile mobile ale fetelor, cîte cinci-șase, cu mâinile petrecute una alteia pe după șale, parcurgeau îngusta și zgomotoasa tabără, presărind la tot pasul vioaiele și galeșele lor priviri, flori albastre, verzui, ruginiî-închise sau negre ca fiorul din adâncul beznelor înfrișcate. Băieții le culegeau cu drag, iar alții, cei mai pirpirii, nici nu se mai uitau la aceste școlărițe, ci rostogoleau bulbucații lor ochi timizi, cu aere exagerate de îndrăzneală, trecătoarelor elegante sau aparițiilor feminine din mașinile fugare.

Se găseau și exemplare distonante, în această exuberanță și nepăsare, chiar pe treptele pline de țărînă ale scării de intrare, pe care le acaparaseră din vreme ca primi ocupanți; erau îmbrăcați în haine lustruite de băieți de prăvălie sau în vechi uniforme rebegite. Ei nu vreau să piardă nici ultimele minute, căci răsfoiau atenții prin cărti și maculatoare; din cînd în cînd, își șopteau înfiorați, informîndu-se de vreun membru necunoscut din comisie, pe cînd dincolo, în grămadă nepăsătorilor, se auzeau expresii admirative ca acestea: „Ăla, înaltul și subțirelul? Ei bine, ăla vorbește latinește, domnule!” sau: „Cine,

obraznicul ăla gras, de nu-i mai stă gura? Are scrisoare de la domnul' ministrul Duca în buzunar, dragă!”

Și deodată s-a lăsat acea tacere, comunicîndu-se din grup în grup ca o fulgerătoare contagiune trecea ea, Alba. Cu pas de sus, cu o privire care nu se oprea nicăieri, ea parurgea talazurile de tineret, care se dau în lături ca valurile Mării Roșii dinaintea pasului lui Moise. Fetele înseși și-au strîns florile lor albastre, castanii și întunecate, și-n semne de firesc omagiu le-au aruncat asupra ei, pînă cînd a ocolit colțul: în ochii celor mai multe nu era invidia, ci mîndria și încrederea în propriul lor viitor, de care nu le mai despărțea acum decît încă vreo două-trei examene. Dar trecătoarea cea minunată nu s-a uitat nici un moment, la nici una și la nici unul; numai eu am izbutit să întorc spre mine un moment ochii ei de nesigură culoare, dar în orice caz teribil de întunecați, și chiar să smulg un zîmbet, ce spun, un adevărat început de rîs, de pe floarea buzelor ei.

Dar cum? Dumnezeule, sinistru succes!

Eu o văzusem încă mult mai de departe, dar cînd a ajuns în dreptul meu, pentru întîia oară mi s-a întîmplat în viață, mîna a început să-mi tremure ca apucată de-un frig nervos și deodată marile dicționare, de peste 2 000 de pagini al lui Bailly, format în opt, și cel de peste 1 500 al lui Quicherat, au început să-mi joace sub braț: pînă să întind mîna cealaltă să le opresc, cînd ea era la un pas de mine, Bailly a și apucat spre caldarîm, de care s-a oprit cu o detunătură spăimîntătoare și pe urmă a pornit și Quicherat cu restul de cărti. Ea m-a privit înminunată de această întîmplare și gravitatea ei s-a scuturat de mai multe ori în acele zbucniri de rîs pe care totuși se silea să le opime.

A devenit oare mai mîndră de ea însăși plecînd mai departe? Pentru că era evident, după focul din obrajii mei și după urechile mele, pe care le simteam ca două vâlvătăi, ea și-a dat seama care a fost cauza penibilei stîngăcii. Multă vreme în juru-mi a răsunat rîsul băieților și al fetelor; ele mă priveau